

Gospodarski List.

Glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici.

Ureduje: Ernest Klavžar.

„Gospodarski List“ izhaja kot priloga „Soče“ dvakrat na mesec in sicer vsak drugi petek. Udje c. kr. kmetijskega društva in naročniki „Soče“ dobivajo list brezplačno; drugače pa stane list na leto 1 gold. 20 kr. — Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu, dopisi pa odgovornemu uredniku — Rokopisi se ne vračajo.

Štev. I.

V Gorici, 20. Januarja 1888.

Leto VIII.

Nашega dež. zbora skrb za kmeta.

I.

Naša zanimiva deželica je eminentno kmetijska; njeno prebivalstvo — razun mest — obstoji v ogromni večini iz posestnikov, kmetov, kolonov; tem je neposrednje, vsem drugim pa posreduje kmetijstvo poglavitni vir življenja. Blagor kmetijstva pomenja torej pri nas blagor dežele in enako so kmetijske nezgode v nesrečo celi deželi. Pri takih razmerah je naravno, da mora naš deželni zbor posvetiti svoje skrbi pred vsem drugim domačemu kmetijstvu. In to dela vestno pri vsakem zborovanji. — Nesrečne razmere, ktere so nastale vsled zaporednih slabih letin in posebno vsled dolgotrajne suše v lanskem poletji — zlasti v Furlaniji, na Krasu in deloma v Goriški okolici, dale so mu v pretekli sesiji priliko, da je mogel na sijajen način skazati to svojo plemenito skrb.

Poročali smo uže v zadnji številki lanskega leta, kaj je deželni zbor sklenil učiniti in prositi, da se zboljšajo naše ekonomične razmere, da se odvrne revščina in prežene preteča lakota iz tistih pokrajin, kder je domače moči ne morejo same pregnati. Poročali smo tudi, da se je v ta namen ustanovil pod predsedništvom njegove prevzvišenosti g. dež. glavarja grofa *Coronini-ja* poseben odbor sestavljen iz vseh naših državnih in deželnih zastopnikov, kateri odbor je razposlal oklic na vse domače in zvananje človekoljube, da bi priskočili na pomoč našim siromakom. — Do zdaj ima ta odbor zagotovljenih 7905 gld. radodarnih doneskov, med kterimi 5000 gld. od Spodnjeavstrijskega dež. zbora, 1000 gld. od mestnega zastopa Tržaškega, 500 gld. od Tržaške trgovske zbornice. Pričakovati pa je tudi državne pomoči in one posameznih premožnejših državljanov. Pri vsem tem bo v tolikej revji, kakoršna je posebno v nekterih občinah naše Furlanije, težko vsem izdatno pomagati. Odbor bo moral pred vsem svojo skrb v to obrniti, da nakloni nujno potrebno pomoč siromašnemu prebivalstvu tistih krajev, kder

se je vsled splošnega do lakote dozorelega pomanjkanja uže vgujezdila strašna *pelagra*, neusmiljena bolezen, ktera ne izpije samo telesnih močij, ampak zamrači tudi naj dragoceneji božji dar — človeški um.

V vabilu, ktero je razposlal odbor vsem županom in dušnim pastirjem zadetih krajev, povdarja, da hoče ponuditi dela takim revežem, kateri so sposobni za nje; potem da hoče preskrbeti turšice po ceni, kolikor njega stane, tistim občanom, kateri se izkažejo kot potrebni sé spričevalom krajne komisije, ki se bo ustanovila v dotični vasi in slednjič da bi izjemno tudi rad podelil bodi kaj blaga, bodi denara na domu takim osebam, ktere niso sposobne za delo in živè v izredni revščini.

Ob enem je naprosil odbor gg. župane in dušne pastirje, naj mu prav natančno in vestno poročajo o gmotnem stanju prebivalstva in kako bi mu bilo najizdatniše pomagati.

Započetje je sveto in plemenito — zato bodi tudi sodelovanje v to povabljenih dostojanstvenikov po deželi skrbno in vseskozi vestno — da se tudi tu vresniči moč združenega delovanja. Viribus unitis!

Prihodnjič bomo dalje poročali o skrbi našega deželnege zbora za kmeta.

Prvo pretakanje vina.

Italijanski organ našega društva je priobčil v predzadnji številki lanskega leta pod tem naslovom članek svojega urednika g. *Velicogne*, obsegajoč prav zanimivo razpravo, ktera vtegne tudi našim vinorejcem ugajati. Zato priobčujemo tu vester posnetek:

Slišim od mnogih strani, da ima vino zadnje letine še zdaj nekako sladkobo v sebi in da še ni nehalo vreti, v nekterih kletih pa da so ostala vina sladka, akopram je vrenje uže popolnoma končalo.

In res je tako; pod temi pogoji pa se ne razvijajo navažno niti dobra, niti stanovitna vina in

kar je še nepriličniše, je to, da se taka vina teško spečajo. Vsaj pri nas zahtevajo v kupčiji zrelih vin, in malo kateri krémar bi se zanesel kupiti takih namiznih vin, o katerih lahko sumi, da se vtagne zbuditi v njih drugo vrenje; to sicer v zimskem času ni prav občutljivo in ne samo ne škoduje vinu, ampak v normalnih razmerah celo pospešuje njegovo dozoritev; če se pa ni v vsakem oziru previdno ravnalo, to je, če ni vinska posoda prav taka, kakoršna bi morala biti, če se ni vino prav pravilno delalo, če klet ne zadostuje zahtevam razumnega vinarstva in če se vino v sodih ni prav racionalno oskrbovalo, zgodi se lahko, da taka nepopolnost vina v dobi, ki je od trgatve uže precej oddaljena, resno škoduje pridelku ter skazi njegove dobre lastnosti.

Zato je nujno potrebno, da se temu v okom pride; v ta namen je kakorsibodi proužročiti, da se hitro in popolnoma razkroji sladkor, kolikor ga je še v vinu; vsled tega postane ono okusniše in ker se je namnožil alkohol, tudi močnejše.

Razume se pa samo ob sebi, da v sladkastem vinu, katero še ni nehalo vreti, kroji se sladkor še dalje; tako vino dozori samo, toda bolje in brže, če bodo sodi v bolj toplotnih prostorih; saj je znano, da prenizka temperatura zavira vrenje.

Sicer pa niso osamljeni slučaji in tudi ne tako redki, da se vino primeroma dolgo časa ohrani sladko; to prihaja pred vsem od prav zdrelega grozdja, v katerem je mnogo sladkorja; in tako je bilo pri zadnji trgatvi; véasih je pa tega krivo tudi to, da je mošt vrel v premrzlih prostorih, da je premalo zraka prišlo do vrele mase itd.

Treba nam je torej pozvedeti, kaj nam je početi s takimi vini zdaj, ko je prišel čas, da jih prvič pretočimo.

Znano nam je, da je glavno pravilo, naj se vino posname naz drožij, kakor hitro postane čisto in to se zgodi navadno proti konci decembra. Drožje se poležejo na dno sode, in naj je vino še tako dobro, se one vendar nekoliko zganejo ali začnejo polagoma gnjiti, kar vinu gotovo ne ugaja, da si imajo nekteri vincarji napačno menenje, da dajejo drožje vinu moč in Bog ve še kake druge izvrstne lastnosti.

V močnih vinih, ktera obsegajo mnogo alkohola, ne delajo drožje toliko nadleže; taka vina se torej tudi lahko še le marcija meseca v prvič pretakajo, kar pa nema biti nikakor splošno pravilo; kajti, kakor sem uže omenil, drožje ne morejo vinu podeliti nič dobrega.

Zato je dobro, da se vina uže decembra, ali vsaj januarja prvič pretočijo v prav malo ožepane sode; pri tem je skrbeti, da se kolikor mogoče obranijo dotike s zrakom; kdor more, naj se v ta namen poslužuje navadne pumpe za pretakanje vina. To velja, zapomnite si dobro, za zrela, to je ne sladkasta vina, tedaj za taka, v katerih je vrenje uže končano.

Kaj pa s tistimi vini, ktera so ostala sladka-

sta in v katerih še ni ponehalo vrenje, ali pa z onimi, ktera obsegajo še nekoliko nerazkrojenega sladkorja, pa se jim je vendar ustavilo vrenje?

Jaz bi po svojem menenji svetoval, naj bi se tudi taka vina zdaj hitro pretočila. V tem menenji me potrjujejo veljavni razlogi.

Če smo spoznali, kakor je zgorej rečeno, da kaže kolikor mogoče pospešiti vrenje, da vino brže dozori, menim, da dosežemo ta namen s pomočjo dveh faktorjev, ktera imata na vrenje največi upliv; ta dva sta, kakor smo že poprej mimo gredé omenili, toplota in atmosferski zrak.

Če hranimo vino v bolj toplih prostorih, zagotovili smo si uže s tem prvi ugoden vpliv na vrenje, to je gorkoto; če pa pretočimo vino brez pumpe, ga na ta način prezračimo, in s tem smo dosegli tudi uže drugi ugoden pogoj pospešujoč vrelni proces v sladkastih vinih. Pod uplivom obeh teh faktorjev (gorkote in zraka) pa vzbudi se zopet vrenje v takih vinih, v katerih se je vsled zgorej omenjenih razlogov pred časom ustavilo.

Iz vsega, kar smo do zdaj rekli, je torej posneti to-le: Prvo pretakanje naj se vrši do konca decembra pri takih vinih, ktera se želé ohraniti trpka, pa tudi pri sladkastih, še ne popolnoma zavrelih, da se po prezračenji pospeši vrelni proces, ali pa zopet vzbudi, ako se je morda pred časom ustavil. Popolnoma trpka vina naj se pretočijo v nekoliko — pa le malo — ožepane sode, sladkasta pa v tako posodo, ktera se ni nič pokadila s žepom. Žepanje, ali bolje rečeno, žepeni plin, koji nastane vsled žepanja, zavira vrenje.

Še nekoliko besedi, pa sem pri konci.

Med glavnimi pravili, da bo imelo racionalno opravljeno pretakanje prav dober vspeh, je najpomembnejše to, da se ima vino pretakati vedno o lepem in suhem vremenu. V resnici mi ni znan noben enolog na svetu, kateri bi pretakal vina o južnem vremenu.

Vendar se nahaja nekdo, kateri ima to navado in jo daje tudi po drugih izvajatí. In kaki so nasledki? Taki, kakoršni so neizogibini; da se namreč vina, s kterimi se tako ravna, ne čistijo več, in če so čista, da se zopet skalé in da jim nič ne pomagajo umetna čistila, kterih se morda še preobilo in po večkrat rabi da bi se popravila edina neodpušljiva napaka — pretakanja o neugodnem vremenu. Vsled tega dobé tudi najfnejša vina, in ta še brže od navadnih, nek negotov, neprijeten okus in duh, prouzročén po umetnem čiščenju, katero bi se lahko popolnoma opustilo, ako bi vinorejci poslušali zdrav razum in to, kar učé veljavne skušnje.

Zato ostane med nami dognamo, da se imajo vina pretakati samo v vedrih, mirnih in za kolikor je mogoče, hladnih dneh; posebno pa velja to za zrela vina.

Kmetu pomoči!

Iz "Vrtnarja," smo ponatisnili ta podučljivi članek, kateri se izvrstno prilaga tudi našim razmeram:

Dan danes čujemo pogoste tožbe, da kmet ne more izhajati. Več davkov ima in več drugih potreb, nego jih je imel pred 50imi leti. A dohodki njegovi niso ne le rasli s potrebami, nego manjšali so se. Le pomislimo, da je bila pšenica včasih po 10 gld. hekl. in čez, a danes še po 6 gld. ni več. Lepe krave je naš kmet prodajal po 100—140 gld. Danes dobiš že jako lepo kravo za 60 gld. Poleg tega pa naš kmet nič bolje ne obdeluje zemlje svoje, in govedarstvo je skoraj na isti nizki stopinji, na kateri je bilo pred 100 leti. Ni torej čuda, da se godi slabo kmetu.

Zato so mu pa jeli pomagati: slavna vlada, deželni zastopi, društva in posamezniki. A dostikrat vsa podpora nič ne izda; kakor kaplja vode izgine v morji potreb. In bati se je, da se bode tako godilo še dolgo, ker ne pomagamo kmetu po dobro premišljenem načrtu. A če si ga naredimo, moramo iz njega izključiti skoraj vse velike eksperimente, vzprejeti pa vanj vse male. Pomisliti moramo, da je naš kmet proti koroškemu ali štajarskemu vender le pritlikavec, ki se leto za letom trudi v potu svojega obraza, a si komaj ohrani življenje. Naš kmet more na pr. s stroji le malo delati, a še za te male stroje nima denarja. Če mu hočemo torej v resnici pomagati, moramo paziti, da mu ta pomoč ne bo predraga, in pa da jo bode kmalu občutil. Same dobre besede malo izdajo. Podprte morajo biti s praktičnimi vzgledi, ker je kmet toliko nezaupen proti vsemu novemu, da bode verjel le dejanskim dokazom. A dostikrat bode pa še proti tem imel dokaj vsaj navidezno utemeljenih premislekov.

Med temi, ki morejo kmetu izdatno pomagati, gotovo je *ljudska šola*. Žalibog, da še danes tega ne uvažajo odločujoči faktorji! Še danes prezirajo ljudje resnico, da sta duhovnik in učitelj najgotovjša pospešitelja duševnega in telesnega razvoja narodovega. Le pomisliti treba malo, koliko ta dva lahko dosežeta z živo svojo besedo in z dobrim vzgledom! Treba jima le podloge, veliko moralne in nekaj materialne podpore, in svet se bode čudil lepim uspehom njenega delovanja.

Toda, če hočemo kaj doseči, moramo delo deliti. Za splošno zboljšavanje kmetijstva naj bi skrbele podružnice c. kr. kmetijske družbe itd., posebno pa še veliki posestniki, katerih čaka tu še jako obilno obče koristnega dela. A ljudska šola naj bi pa bila središče vsega umnega sadjarstva v občini. Predaleč bi zašel, če bi hotel dokazovati korist sadjarstva. Ne bom razpravljaj, kako bodo še naši potomci vozili sadje v tovarne, ki ga bodo prirejale za različno rabo. Pravim le toliko, da bi umno sadjarstvo lahko vsakemu kmetu zaleglo za najmanj $\frac{1}{3}$ stroškov.

In to ni mala reč! Da bode pa šola mogla biti središče umnega sadjarstva v občini, mora imeti vrt in drevesnico. Oboje je neizmerne važnosti ne le v gospodarskem, nego tudi še v pedagogičnem oziru. Ta sta jej desna in leva roka. Brez teh bi torej ne smela nobena biti. In šolske oblasti naj bi nikdar ne dovolile zidati šole na takem mestu, kjer ne bi mogla imeti vsaj 4 are velicega vrta. Šolski vrt ima namen učencem in odraslim ljudem kazati umno oskrbovanje zelenjadi, pritlikavcev in cvetic. Drevesnica pa mora oskrbovati lepa visoka debla primernih sort, nekaj namiznega, a največ pa gospodarskega sadja za mošt in sušilo vsej občini. Težka je ta naloga, a krasna; rešitev pa ni težavna. Le nekoliko resne volje in blazega potrpljenja je treba, in tista vsotica denarja se nam ne sme smiliti. Saj se bode sijajno obrestovala. In pa saj velja: kmetu pomoči!

Janko Žirovnik.

Napake o napajani naše domače živine.

Prav pogostoma govore in pišejo o napačni živinski klaji, malo glasov pa čujemo o napačni pijači, po kateri vender živini nakopljejo stokrat in stokrat bolezní. Naj torej malo več izpregovorimo o škodljivi pijači.

Škodljiva more pijača biti ne samo, če je dobiva živina preveč ali premalo, ampak tudi če je preveč sparjena ali premrzla, potem če so v njej kake škodljive reči raztopljene, in če živina ne dobiva klaji primerne pijače.

Preveč dobiva živina pijače le malokdaj, ker se je sama varuje; če jo vender le primorajo okoliščine, da pije preveč, to si pokvari prebavila, stanjša redilni sok, in krvi se primeša preveč vodenih delov; iz tega pa izvira, da postane prebavljanje bolj leno in topo, da se napravlja slab, voden redilen sok, in da se živina pomehkuži. Zlasti ovcam, katere postanejo žejne po použití obili soli, je preveč vode nevarno.

Veliko večkrat se zgodi in je tudi veliko škodljiveje, če živino žeja; zavoljo tega trpi posebno prebavljanje, — kajti v dobro prebavljanje je primerna mera vode neogibno potrebna, — redilni sok postane pregost; popijalnice ga ne morejo posrkati, in torej zastaja dalj časa v želodcu in čevih. Zavoljo tega se vsi telesni soki zgostijo, posebno pa v jetrnih žilah in trebušnih limfatiških žlezah, in naposled se lahko vnamejo in otrde ti deli. Vodene, sluzaste in tudi druge izceje, zastajajo, in vsa životna opravila postanejo bolj lena.

Posebno škodljivo je pa živini, če stori v veliki vročini veliko hoje in trpi žejo, ker pri tem izgubi že brez tega po pomnoženem kožnem hlapenji mnogo vodenih delov, in napravijo se torej zgoraj imenovane premembe pri živini še rajše, in posebno kri se rada razkroji, in napravijo se mnogovrstne krvne bolezni (vrančni prisad ali črm).

Pregorka, sparjena pijača pomnoži občutljivost sopilnih in prebavilnih delov, tako, da prav lahko zbole, če se le nekoliko prehlade; pomnoži tudi vse telesne izceje, raztegne vse organske dele in jih zavoljo tega slabi in mehča.

Premrzla pijača je pa toliko bolj škodljiva, kolikor bolj je živina segreta; torej je najškodljivejša, če se je živina zelo segrela od dolge hoje ter jo pijé zelo goltno in požrešno. Taka mrzla pijača stori segreti živini tiste premembe, katerih smo že pri prehlajenji omenili; posebno pa trpe sopila in prebavila, in iz tega se napravi lahko krvni naval in vnetje teh delov.

Vodi so večkrat gnijoči živalski in rastlinski deli primešani, ali v njej razne soli raztopljene. Taka pijača je posebno takrat zelo škodljiva, kedar je dalj časa stala in se sparila, take luže ali mlake živina časi zavoljo tega pije rada, ker je v njih mnogo človeške scalnice, in ker naši živini soli pomanjkuje zelo, primorana je celo tako škodljivo gnojnico piti. S tem se radi telesni soki spridijo, kri se lahko razkroji, živina pomehkuži, in mnogovrstne prebavilne bolezni se morejo napraviti. O hudi vročini je napajanje živine v tacih lužah zelo nevarno.

„Kmet“.

Gospodarske novice

„Gospodarski list“ bo izhajal tudi v novem letu 1888 dvakrat na mesec, vsak drugi in četrti petek. Prva številka se je nekoliko zakasnila; urednik je obtičal ne v ledu, kakor bi bil lahko v sedanjih hudi zimih, ampak v vročini deželnozbornskega dela. Zato pa izide druga številka koj prihodnji petek. — Udje c. kr. kmetijskega društva in naročniki „Soče“ dobivajo list brezplačno; drugače pa stane list na leto 1 gld. 20 kr. — *Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu; dopisi pa odgovornemu uredniku.*

Za gmotno hrano našemu listu skrbi c. kr. kmetijsko društvo, za duševno pa se prealjudno in nujno priporoča p. u. slovenskim kmetijskim strokovnjakom, zvedenim kmetovalcem, učiteljem in sploh prijateljem kmetijstva

Uredništvo.

„Kmetovalec“, glasilo c. kr. kmetijske družbe Kranjske, iznenadil je v novem letu družbenike in naročnike z brezplačno prilogo „Vrtnar“. Oba lista se odlikujeta po prelepi obliki in še lepši, zbrani vsebini. Čedno izdelane podobe razjasnujejo, koder je treba, berilo. Ker podajata „Kmetovalec“ in „Vrtnar“ za samo 2 gld. na leto mnogo prekornega gradiva, ju prav gorko priporočamo tudi našim boljšim posestnikom, ljudskim učiteljem in sploh prijateljem kmetijstva.

Razdelitev obč. zemljišč Zatočm. eskih je zabilo najvišjo potrdbo dne 17. decembra 1887. — Ta razdelitev je sicer dejansko uže davno zvršena in kaže se po njej očividni uspeh.

Zelena piča ugaja kokošim. — Kokoši, ktere dobivajo tudi po zimi zeleno pičo, bodo tudi v mrzlem letnem času jajca legla. Zato naj se skrbno pospravljajo vsi zelenjadni odpadki v kuhinji in naj se med drugo pičo dajejo kokošim. Kdor more, naj revniše zeljnate glave primerno obeša v kurnjaku, da jih kokoši polagoma popikajo.

Kdor se speče ali opari, naj si pomaga, še preden pride zdravnik, na ta-le priprosti način: Nastreže naj nekoliko navadnega domačega mjila; na te postržke naj vlije malo vode in naj to skupaj pomeša v mehko goščo. To goščo naj precej na debelem namaže na platneno cuujico, ktero položi potem na opeklino. Bolečina bo kmalo ponehala, če se pa zopet obudi, naj se ponovi obveza.

Ta priprosti pripomoček je izdaten in ozdravi največkrat popolnoma vsako opeklino. Če ga hitro rabiš, zabraniš celò, da se ti ne naredé mehurji. Če je pa rana huja, primešaj mjilu nekoliko arnike, ktero bi moral vsakdo doma pripravljeno imeti, da jo rabi, kedar se kaj potolče ali drugače poškodeje.

Vinska trgovina v Rusiji. — Še ni mnogo let od tega, kar je Francija preskrbovala polovico vsega vina, ki je dohajalo na Rusko. Dan danes uvažja Francoska samo eno četrtino; druga četrtina dohaja iz Nemčije in Avstrije, a ostalo iz drugih dežel. Grška in Italijanska vina prodirajo če dalje bolj v Rusijo. Tako zvani Francoski Šampanjec, ki ga pijo na Ruskem, prihaja skoro ves iz Nemčije, kder je v zadnjih 20 letih poraslo število dotičnih tvornic na 70.

Zdravilna moč beljakova. Če se urežeš ali opečeš, nimaš boljšega zdravila mimo beljaka, to tem bolj, ker imaš jajce vedno pri roki. Beljak je pa tudi izvrstno zdravilo proti hudi driski. Ako beljak stolčeš in požreš hitro s cukrom ali pa brez njega, ozdraviš od vnetice želodčne in črevesne. Dve ali največ tri jajca na dan zadostujejo proti navadni driski. Ja ce pa tako ni samo zdravilo, ampak je tudi hrana, kakeršna je ob tej bolezni najboljša.

Mravlje na sadnem drevju — so toliko časa korisne, dokler so na njem listne ušice. Ako pa teh ni več, in ako po drevju uže zori sadje, potem pa škodujejo mravlje. Ubraniš se jih pa, ako namažeš deblo blizu tal nekaj centimetrov na široko z lanenim oljem in sajami. Mravlje ne prekoračijo nikdar namazanega okoliša.